

Η ΣΥΜΒΑΤΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΑΝΤΙΑΓΩΓΙΚΗΣ ΔΙΑΤΑΓΗΣ (ANTI-SUIT INJUNCTION), ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗΣ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΥΜΦΩΝΙΑΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΔΙΑΙΤΗΣΙΑΣ, ΜΕ ΤΟΝ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟ ΒΡΥΞΕΛΛΕΣ I

Χρήστος
Παρασκευόπουλος-Κόλιας
Δικηγόρος Μ.Δ.Ε., Μ.Σc.

Το άρθρο προσεγγίζει το ζήτημα των αντιαγωγικών διαταγών (anti-suit injunctions) στο πλαίσιο συμφωνίας διαιτησίας, ιδίως της συμβατότητάς τους με την κοινοτική νομοθεσία, υπό το πρίσμα των πρόσφατων προτάσεων του Γενικού Εισαγγελέα του Δ.Ε.Κ. στην υπόθεση Gazprom (C-536/13).

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2015

Υπό τα συστήματα του αγγλοσαξονικού δικαίου - κοινοδικαίου (common law), τα δικαστήρια επί μακρόν επιχειρούν να προστατεύσουν τη δεσμευτικότητα των συμφωνιών διεθνούς διαιτησίας, σε περιπτώσεις που ανακύπτουν διαφορές των συμβαλλομένων. Αντίστοιχη και διαρκώς αυξανόμενη μάλιστα τάση παρατηρείται και σε χώρες, στις οποίες εφαρμόζεται το ηπειρωτικό – αστικό δίκαιο. Προς αποφυγή της υποχρέωσης υπαγωγής κάποιας διαφοράς ενώπιον διαιτητικού δικαστηρίου, κάποιος συμβαλλόμενος δυνατόν να προσφύγει ενώπιον των δικαστηρίων τρίτης χώρας, ώστε λόγω των παράλληλων διαδικασιών να επιχειρήσει να εξουδετερώσει τη συμφωνία διαιτησίας στην πράξη, λόγω πιθανών αντιφατικών αποφάσεων. Η παραδοσιακή μέθοδος διασφάλισης της συμφωνίας περί διαιτησίας έναντι της παράλληλης κίνησης δικαστικής διαδικασίας ενώπιον των δικαστηρίων άλλης χώρας, σε σχέση με αυτή, όπου θα έπρεπε κατά τα συμφωνηθέντα να διεξαχθεί η διαιτησία («forum shopping») είναι η έκδοση αντιαγωγικής διαταγής από τα δικαστήρια της έδρας της διαιτησίας (Anti-suit injunction). Πρόκειται σαφώς για ένα ιδιόρρυθμο ένδικο βοήθημα καθώς το δικαστήριο με τη διαταγή του αυτή ουσιαστικά παρεμβαίνει στη δικαστική διαδικασία της δικαιοδοσίας ενός άλλου κράτους. Κανένα δε συγκρίσιμο ένδικο βοήθημα δεν είναι γνωστό στα συστήματα του αστικού δικαίου.

Οι αντιαγωγικές διαταγές στο πλαίσιο της διεθνούς διαιτησίας εκδίδονται είτε κατά τη διάρκεια της δίκης, οπότε περιεχόμενό τους είναι η απαγόρευση της συνέχισής της, είτε κατόπιν της έκδοσης απόφασης με στόχο την αποτροπή της εκτέλεσης. Δεδομένου ότι το δικαστήριο ενός κράτους δεν έχει φυσικά την εξουσία, λόγω της εθνικής κυριαρχίας, να επιβάλει μια απαγόρευση σε δικαστήριο άλλου κράτους, οι αντιαγωγικές διαταγές απευθύνονται στα συμβαλλόμενα μέρη, και γεννούν γι' αυτά και μόνον υποχρέωση αναστολής ή οριστικής διακοπής της δικαστικής διαδικασίας. Η παραβίαση της διαταγής επιφέρει σοβαρότατες οικονομικές κυρώσεις, καθώς υπάγεται στην αγγλοσαξονικού δικαίου έννοια της προσβολής δικαστηρίου (contempt of court) .

Το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων σχετικά πρόσφατα έκρινε για πρώτη φορά τη συμβατότητα των αντιαγωγικών διαταγών στο πλαίσιο διεθνούς διαιτησίας με το κοινοτικό δίκαιο και δη τον Κανονισμό Βρυξέλλες I που ρυθμίζει τη διεθνή δικαιοδοσία των δικαστηρίων των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης . Στη υπόθεση Allianz SpA και Generali Assicurazioni Generali SpA κατά West Tankers Inc. (C-185/07), ετέθη από το House of Lords του Ηνωμένου Βασιλείου ως προδικαστικό ερώτημα αν είναι συμβατό με τον κανονισμό 44/2001 να εκδίδει δικαστήριο κράτους μέλους διαταγή που υποχρεώνει ένα πρόσωπο να μην κινήσει ή να μη συνεχίσει ένδικη διαδικασία εντός άλλου κράτους μέλους, επειδή με την ενέργειά του αυτή παραβιάζει συμφωνία περί διαιτησίας. Το Δ.Ε.Κ. απέρριψε μια τέτοια δυνατότητα, αποσκοπώντας, σε συνδυασμό με την προγενέστερη απόφασή του Turner κατά Grovit (C-159/02), να κλείσει οριστικά την πόρτα στην πρακτική των αντιαγωγικών διαταγών εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η κρίση του εκκινούσε από την παραδοχή ότι η εγκυρότητα της διαιτητικής συμφωνίας, ως προδικαστικό ζήτημα, εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του Κανονισμού 44/2001 και για το λόγο αυτό βάσει των άρθρων 1 και 5 του Κανονισμού υπόκειται στην αποκλειστική εξουσία του εθνικού δικαστηρίου να κρίνει τη δικαιοδοσία του. Συνεπώς, η αντιαγωγική διαταγή στερεί από το εθνικό δικαστήριο, που έχει επιληφθεί μιας διαφοράς, την εξουσία να κρίνει την αρμοδιότητά του την οποία αντλεί από τον Κανονισμό 44/2001, οδηγώντας έτσι σε σοβαρή παραβίασή του. Περαιτέρω, σύμφωνα με το Δ.Ε.Κ., η ασυμβατότητα των αντιαγωγικών διαταγών με το κοινοτικό δίκαιο, βασίζεται στην αρχή της ισότητας των κρατών μελών, ότι δηλαδή σε καμία περίπτωση τα δικαστήρια ενός κράτους μέλους δεν είναι περισσότερο κατάλληλα να κρίνουν εάν τα δικαστήρια ενός άλλου κράτους μέλους έχουν διεθνή δικαιοδοσία. Άλλωστε θεμέλιο του Κανονισμού 44/2001 είναι η αμοιβαία εμπιστοσύνη στα νομικά συστήματα και τους δικαιοδοτικούς θεσμούς μεταξύ των κρατών μελών. Τέλος, το Δ.Ε.Κ. βασίστηκε στην παρ. 3 του άρθρου 2 της Σύμβασης της Νέα Υόρκης του 1958 περί αναγνώρισεως και εκτελέσεως αλλοδαπών διαιτητικών αποφάσεων, σύμφωνα με την οποία εναπόκειται στο εθνικό δικαστήριο, που επιλαμβάνεται μιας διαφοράς για την οποία υφίσταται ρήτρα διαιτησίας, να παραπέμψει τους διαδίκους στη διαιτησία, εκτός εάν διαπιστώσει ότι η ρήτρα είναι άκυρη ή αδύνατον να εφαρμοστεί.

Πάντως, στο ενδεχόμενο έκδοσης αντιφατικών αποφάσεων από το διαιτητικό και κρατικό δικαστήριο που καθένα από αυτά κρίνει εαυτόν αρμόδιο, η Γενική Εισαγγελέας στις προτάσεις της παραδέχθηκε ότι ο Κανονισμός δεν διαθέτει μηχανισμούς συντονισμού αρμοδιοτήτων μεταξύ διαιτητικών και κρατικών δικαστηρίων. Κατά την άποψή της λύση θα αποτελούσε η υπαγωγή της διαιτησίας στο σύστημα του Κανονισμού Βρυξέλλες I. Αλλά και ευρύτερα στο πλαίσιο της αναθεώρησης του Κανονισμού 44/2001 συζητήθηκε έντονα το θέμα, κατά πόσο θα έπρεπε να καταργηθεί το άρθρο 1 παρ. 2 στοιχ. δ' του Κανονισμού, το οποίο εξαιρεί τη διαιτησία από το πεδίο εφαρμογής του. Οι καθηγητές Hess, Pfeiffer and Schlosser στην έκθεσή τους περί της εφαρμογής του Κανονισμού Βρυξέλλες I , που δημοσιεύθηκε το Σεπτέμβριο του 2007, έθεσαν τον προβληματισμό αυτό ενόψει της αναθεώρησής του Κανονισμού, ενώ και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στην Πράσινη Βίβλο που εξέδωσε τον Απρίλιο του 2009, συμπεριλαμβάνει το ερώτημα της ρύθμισης της διαιτησίας, ώστε να επιτευχθεί ο βέλτιστος συντονισμός διαιτητικών και κρατικών δικαστηρίων.

Η σημασία του ανωτέρω διαλόγου δεν περιορίζεται στα όρια ενός επιστημονικού θετικισμού. Η διασφάλιση της ασφάλειας δικαίου για τις διαιτητικές αποφάσεις και η πρόληψη πιθανών συγκρούσεων μεταξύ της διαιτητικής αποφάσεως και της αποφάσεως ενός εθνικού δικαστηρίου, αποτελεί ακρογωνιαίο λίθο της ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας των διαιτητικών κέντρων μιας έννομης τάξης, υπό το πρίσμα μάλιστα του μεγάλου εύρους της οικονομικής σημασίας της διαιτησίας. Αυτός ήταν άλλωστε ένας από τους ισχυρισμούς που το House of Lords έθεσε ενώπιον του Δ.ΕΚ. στην προαναλυθείσα Allianz SpA και Generali Assicurazioni Generali SpA κατά West Tankers Inc. (C-185/07), τονίζοντας ότι η αποδοχή των τα anti-suit injunctions σε ευρωπαϊκό επίπεδο θα ενίσχυε την ανταγωνιστικότητα της Ευρωπαϊκής Κοινότητας έναντι άλλων διεθνών κέντρων διαιτησίας, όπως η Νέα Υόρκη, οι Βερμούδες και η Σιγκαπούρη.

Η ανωτέρω προβληματική οδήγησε κατ' αρχάς σε μία αισθητή διαφοροποίηση της κοινοτικής νομοθεσίας. Παρότι ο Κανονισμός 1215/2012, ο οποίος έχει ήδη από την 10.1.2015 αντικαταστήσει τον Κανονισμό 44/2001, δεν περιέχει καμία τροποποίηση στις διατάξεις του ως προς το ζήτημα της διαιτησίας, στην αιτιολογική σκέψη υπ' αριθμ. 12 περιέχεται μια σαφέστατη ερμηνεία της διάταξης του άρθρου 2 που εξαιρεί τη διαιτησία από το πεδίο εφαρμογής του (όπως και υπό τον προϊσχύοντα 44/2001) . Με την κατ' ουσία ερμηνευτική αυτή σκέψη επιχειρείται από τον κοινοτικό νομοθέτη μια καθολική εξαίρεση της διαιτησίας από το πεδίο εφαρμογής του κανονισμού, ώστε να διατηρηθεί η κατά το δυνατόν αυτονομία της έναντι των κρατικών δικαστηρίων.

Στο πλαίσιο αυτό ο Γενικός Εισαγγελέας του Δ.Ε.Κ. υπέβαλε, πριν λίγες εβδομάδες, στις 4 Δεκεμβρίου 2014 τις προτάσεις του στην υπόθεση Gazprom(C-536/13). Αν και τα πραγματικά περιστατικά παρουσιάζουν μια ελαφρά διαφοροποίηση σε σχέση με αυτά της απόφασης Allianz SpA κατά West Tankers Inc. (C-185/07), καθώς στη συγκεκριμένη διαφορά η ανταγωνιστική διαταγή εκδόθηκε από διαιτητικό και όχι κρατικό δικαστήριο (anti-suit award), ενώ βασικός άξονας των τεθέντων ενώπιον του Δ.Ε.Κ. ερωτημάτων είναι η αναγνώριση και η εκτελεστότητα ανταγωνιστικής διαταγής και όχι γενικώς η συμβατότητάς της με το κοινοτικό δίκαιο, ο Γενικός Εισαγγελέας στην κύρια πρότασή του ανατρέπει όλο το σκεπτικό της προηγούμενης απόφασης, ερμηνεύοντας τον Κανονισμό Βρυξέλλες I υπό το φώς της νέας 12ης αιτιολογικής σκέψης.

Στηριζόμενος στο δεύτερο εδάφιο της εν λόγω αιτιολογικής σκέψεως, ότι «μία απόφαση που εκδόθηκε από δικαστήριο κράτους μέλους σχετικά με το εάν μια συμφωνία διαιτησίας είναι άκυρη, ανυπόστατη ή ανεφάρμοστη, δεν υπόκειται στους κανόνες αναγνώρισης και εκτέλεσης που καθορίζονται στον παρόντα κανονισμό, ανεξαρτήτως του εάν το δικαστήριο έκρινε το ζήτημα ως κύριο ή παρεμπίπτον», καταλήγει ότι ο παρεμπίπτων έλεγχος του κύρους συμφωνίας διαιτησίας εκφεύγει του πεδίου εφαρμογής του κανονισμού Βρυξέλλες I, καθώς, σε αντίθετη περίπτωση, οι κανόνες αναγνώρισεως και εκτελέσεως του εν λόγω κανονισμού θα ετύγχαναν εφαρμογής επί των αποφάσεων κρατικών δικαστηρίων που αφορούν το κύρος συμφωνίας διαιτησίας. Το συμπέρασμα ότι οι «anti-suit injunctions» προς στήριξη της διαιτησίας επιτρέπονται από τον κανονισμό Βρυξέλλες I ενισχύεται κατά το Γενικό Εισαγγελέα από το τέταρτο εδάφιο της ίδιας αιτιολογικής σκέψης, κατά το οποίο «[ο] παρών κανονισμός δεν θα πρέπει να εφαρμόζεται σε προσφυγή ή παρεμπίπτουσα διαδικασία, ειδικότερα, όσον αφορά [...]

τη διεξαγωγή μιας διαιτητικής διαδικασίας ή τυχόν άλλες πτυχές της εν λόγω διαδικασίας, ούτε σε τυχόν [...] αναγνώριση ή εκτέλεση διαιτητικής απόφασης [...]». Το συγκεκριμένο εδάφιο εξαιρεί από το πεδίο εφαρμογής του εν λόγω κανονισμού όχι μόνον την αναγνώριση και την εκτέλεση των διαιτητικών αποφάσεων, αλλά και παρεμπόδιτες διαδικασίες, στοιχείο το οποίο, κατά την άποψη του Γενικού Εισαγγελέα, καταλαμβάνει τις «anti-suit injunctions» που εκδίδονται από τα κρατικά δικαστήρια στο πλαίσιο της αρμοδιότητάς τους ως δικαστηρίων στηρίζεως της διαιτησίας.

Καταλήγει συνεπώς η πρόταση ότι οι αντιαγωγικές διαταγές (anti-suit injunctions) δεν έρχονται σε αντίθεση με τον Κανονισμό Βρυξέλλες I, διότι δεν στερείται το κρατικό δικαστήριο που επιλαμβάνεται της διαφοράς την εξουσία να κρίνει την αρμοδιότητά του βάσει του Κανονισμού, δεδομένου ότι η εγκυρότητα της διαιτητικής συμφωνίας, ως προδικαστικό ζήτημα της δικαστικής κρίσης δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του. Βεβαίως η λύση αυτή ουδόλως εμποδίζει το αιτούν δικαστήριο να καθορίσει μόνο του, αν είναι αρμόδιο να επιληφθεί της διαφοράς που έχει υποβληθεί στην κρίση του βάσει του άρθρου 5, παράγραφος 1, στοιχεία α' και γ', της Συμβάσεως της Νέας Υόρκης του 1958. Επομένως, ο ενάγων, που θεωρεί ότι η εν λόγω συμφωνία είναι άκυρη, ανενεργής ή μη επιδεκτική εφαρμογής, δεν στερείται τη δυνατότητα να προσφύγει στο κρατικό δικαστήριο. Θα παραμένουν όμως για τον ενάγοντα οι συνέπειες από την εναντίον του anti-suit injunction, καθώς και ο κίνδυνος έκδοσης αντιφατικών αποφάσεων.

Σε κάθε περίπτωση οι προτάσεις του Γενικού Εισαγγελέα δεν είναι δεσμευτικές για το Δικαστήριο, όμως αναμφίβολα θέτουν υπό αμφισβήτηση την παγιωμένη, μετά την Allianz SpA κατά West Tankers Inc. (C-185/07), αντίληψη ότι οι anti-suit injunctions βρίσκονται σε πλήρη αντίθεση με το κοινοτικό δίκαιο και αφήνουν ξανά ανοιχτή, τουλάχιστον μέχρι την έκδοση της απόφασης τη σχετική προβληματική.